

Piroska Weiner, *Zinngiessermarken in Ungarn. 16.—19. Jahrhundert* (Mărcile cositorarilor din Ungaria. Sec. XVI—XIX), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 107 p. text cu 432 fig. în text + 11 pl. alb-negru.

Cartea cuprinde o scurtă introducere (pp. 7—10) în care autoarea schițează apariția și dezvoltarea meșteșugului legat de prelucrarea cositorului pe teritoriul Ungariei de odinioară, influențele care au determinat dezvoltarea acestui meșteșug, caracteristicile produselor, aliajul folosit de turnătorii de cositor din Ungaria, precum și problemele legate de mărcirea produselor. După cum ne informează autoarea, pe teritoriile de odinioară ale Ungariei minereul de cositor se exploata în cantități foarte reduse, metalul fiind importat pe două căi: din Austria, prin Viena și Bratislava; pe de altă parte din Polonia, pe ruta Cracovia—Košice. Importul din Austria își are începuturile încă în secolul al XII-lea, iar cel din Polonia începe în secolul al XV-lea. Cositorul introdus sub formă de metal servea ca materie primă meșterilor locali, turnătorilor de cositor. Cositorul pur fiind însă greu de prelucrat, trebuia amestecat cu alte metale, în general cu plumb (în proporție de 10 : 1). Tot în cadrul introducerii autoarea își expune metodele de lucru, principiile care au stat la baza întocmirii listelor cuprinzând mărcile cositorarilor din Ungaria.

În prima parte a cărții intitulată: *Zusammenstellung der ungarischen Zinngiessermarken nach Städten* (pp. 15—93), autoarea prezintă, în ordine alfabetică, centrele, orașele de pe teritoriul Ungariei de odinioară în care în decursul secolelor XVI—XIX, chiar și într-o perioadă de mai scurtă durată, activau meșteri cositorari, un scurt istoric al meșteșugului din orașul respectiv, precum și mărcile observate pe obiectele care provin din aceste centre, indicînd locul de păstrare al obiectului pe care a fost observată marca, nr. de inventar al obiectului, precum și bibliografia în caz cînd acesta a fost deja publicat.

În cadrul acestui capitol autoarea prezintă și mărcile cositorarilor din următoarele centre transilvănene: Bistrița, Brașov, Cluj, Tîrgu-Mureș, Medias, Sibiu, Sighișoara, precum și cele observate pe obiecte care provin din Arad și Baia Mare, cele mai bine reprezentate centre transilvănene fiind orașele: Brașov, Sibiu și Sighișoara. Autoarea prezintă 70 de mărci din Brașov, 57, respectiv 52 de mărci din Sibiu și Sighișoara (marca, sigla meșterului, semnul orașului, uneori și marca de control a breslei). De fapt, aceste orașe au fost principalele centre de prelucrare în Transilvania. Însemnată era, pe de o parte, față de alte centre, cantitatea produselor realizate, durata, existența în secole a meșteșugului.

Obiectele realizate în atelierele centrelor amintite excelează prin calitățile tehnico-artistice și prin diversitatea formelor.

Partea a doua, intitulată: *Ungarische Zinngiessermarken ohne Städtebezeichnungen* (pp. 95—107), cuprinde mărcile observate pe diferite obiecte păstrate în colecții publice și particulare, dar în cazul cărora autoarea nu a putut identifica orașul, centrul meșteșugăresc în care au fost realizate. Menționăm că în cele două capitole separate sînt redată desenele, schițele a 432 de mărci.

Cartea mai cuprinde și un indice de orașe (p. 11). Menționăm faptul că denumirile orașelor transilvănene sînt redată în limba maghiară, română și germană; lista prescurtărilor (p. 13); lista privind bibliografia generală (p. 12). Dintre cele 11 planșe remarcăm pe cea cu nr. 4, reprezentînd o cană de cositor din anul 1639, provenind dintr-un atelier din Cluj. Obiectul original se află în colecția „Landesmuseum Joanneum“ din Graz. Informațiile documentare referitoare la trecutul acestui meșteșug în Cluj sînt în general lacunare, iar obiecte produse de turnătorii de cositor clujeni, din nefericire, nu s-au păstrat decît foarte puține. Informația transmisă de autoarea cărții prin acest obiect, ne mărturisește despre practicarea acestui meșteșug la Cluj într-o perioadă referitor la care aproape că nu dispunem de informații documentare. Pe de altă parte, avem o mărturie despre o înaltă practică meșteșugărească, atît din punct de vedere tehnic, cît și artistic.

Mărcile reproduse în cartea lui Weiner Piroska constituie rezultatele cercetărilor întreprinse în decurs de aproape două decenii. Cu totul apreciable sînt eforturile autoarei, dacă avem în vedere că întocmirea unei asemenea lucrări, dincolo de greutățile tehnice, necesită cunoașterea și analiza a cîtorva mii de obiecte dispersate în bună parte într-o serie de localități (muzee, biserici, colecții particulare etc.).

În întocmirea mărcilor de cositor autoarea s-a folosit de obiectele păstrate în primul rînd în colecțiile muzeelor din Ungaria și a bisericilor reformate din țara vecină. Printre acestea există desigur numeroase obiecte de certă valoare muzeistică, de proveniență transilvăneană. Determinarea acestora, introducerea mărcilor aflate pe acestea în circuitul științific înseamnă o valoroasă contribuție la cunoașterea trecutului acestui meșteșug. Menționăm că lucrarea lui Weiner Piroska înseamnă și prima încercare de a cuprinde laolaltă mărcile tuturor centrelor transilvănene.

După cum am mai arătat, atenția autoarei în cursul cercetărilor întreprinse s-a concentrat în exclusivitate asupra acelor obiecte de proveniență transilvăneană care se găsesc în colecțiile păstrate în Ungaria. Autoarea cărții nu cunoaște colecțiile muzeelor din țara noastră. Acest fapt explică de ce lista mărcilor cositorarilor transilvăneni este incompletă. Pe de altă parte, datele cuprinse în carte, referitoare la istoricul meșteșugului din centrele transilvănene, se bazează pe literatura de specialitate apărută în bună parte încă la începutul secolului, autoarea nefolosindu-se de lucrările de sinteză editate în țara noastră în ultimele două-trei decenii (de ex. Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954; S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI*, București, 1958 etc.).

Cu toate acestea cartea lui Weiner Piroška o considerăm ca o lucrare foarte utilă pentru muzeografii din țara noastră, pentru cercetătorii din domeniul artei decorative. În colecțiile muzeale din țara noastră se află un număr relativ mare de obiecte de cositor care provin din diferite centre europene, printre acestea multe executate pe teritoriul Ungariei de odinioară. Pentru muzeografii care minuiesc aceste colecții cartea lui Weiner Piroška servește de fapt ca un instrument de lucru în determinarea provenienței pieselor.

MAGDALENA BUNTA